

Orłowski, Wiktor

Historia nauki w paryskim Pałacu Wynalazków

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 3/4, 650-652

1958

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Książkę J. Dębskiego — mimo tych czy innych usterek i niedociągnięć — czyta się z przyjemnością, gdyż wyczuwa się — już po zaznajomieniu się ze *Wstępem* — że autor ma żywy osobisty stosunek do zagadnień nafty i zagadnień społecznych z nią związanych. Są to walory, które czynią tę książkę bardzo użyteczną w rękę czytelnika, dla jakiego Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza ją przeznaczyła.

Jerzy Pilecki

HISTORIA NAUKI W PARYSKIM PAŁACU WYNAŁAZKÓW

Śpośród instytucji należących do Uniwersytetu Paryskiego specjalne zainteresowanie z punktu widzenia historii nauki budził Pałac Wynalazków (*Palais de la Découverte*). To muzeum nauki i techniki powstało w czasie wystawy powszechnej w 1937 r. Zadanie popularyzacji wiedzy spełnia ono nie tylko przez stałą wystawę najważniejszych wynalazków i odkryć, będącą przeglądem rozwoju i postępu nauki i techniki, lecz także przez pokazy filmów o tematyce naukowej oraz przez odczyty, wygłaszane przez wybitnych przedstawicieli nauki francuskiej i zagranicznej.

W bardzo interesującym odczycie na temat aktualności historii nauki (*L'actualité de l'histoire des sciences*) G. Bachelard, dyrektor Instytutu Historii Nauki w Paryżu, mówi m.in.: „zwidzający nie powinien wchodzić do Pałacu Wynalazków żeby się gapić; powinien on tu przychodzić — i to przychodzić często — ażeby rozumieć. Pałac Wynalazków nie jest muzeum dla gapiów, gdzie się przychodzi w deszczowe dni dla spędzenia czasu. Tu się przychodzi, aby pracować i wzbogacać swój umysł“.

Odczyty wygłaszane w każdą sobotę w Pałacu Wynalazków zajmują się najrozmaitszymi dziedzinami wiedzy. Wiele z nich dotyczy historii nauki. Są one następnie wydawane drukiem w postaci serii książeczek niewielkiego formatu o zawartości przeciętnie 20-30 stron (wyjątkowo 60-80)¹.

Wszystkie te odczyty, oparte na materiałach źródłowych i opracowane przez wybitnych znawców danego zagadnienia, ukazują w sposób interesujący żmudną drogę myśli ludzkiej na przestrzeni wieków, nieustającą walkę o prawdę naukową, wspaniałe osiągnięcia współczesnej nauki i drogi jej przyszłego rozwoju. Można w nich znaleźć wiele nieznanych lub mało szerszemu ogółowi znanych wiadomości, rzucających nowe światło na dzieje wiedzy ludzkiej. Mimo naukowego charakteru wykłady te napisane są językiem jasnym i zrozumiałym, nie nużą słuchacza czy czytelnika, w sposób zaciękawiający wciągają go w istotę zagadnienia, nawet jeżeli się spotyka z nim po raz pierwszy.

Nie mając możliwości omówienia wszystkich tych odczytów ograniczamy się do podania tytułów niektórych dotychczas wydanych książeczek.

Tak więc z dziedziny historii matematyki wydano: *Geometria rzutowa we Francji od Desarguesa do Poncelaeta, Nowe odkrycia dotyczące matematyki*

¹ Seria nosi tytuł: *Université de Paris. Les Conférences du Palais de la Découverte, Histoire des sciences, Série D.* Zapoczątkowana została w r. 1954 i do r. 1958 ukazało się ponad 50 tomików. Wydaje je Librairie du Palais de la Découverte.

babilońskiej, *Narodziny i rozwój geometrii, Historia liczby, Historia geometrii wykreślnej, Geometria Kartezjusza, Etapy rozwoju matematyki w Japonii.*

Z dziedziny historii fizyki i chemii: *Gabinety fizyczne w XVIII w., Srodek ciężkości i równowaga dynamiczna, Ewolucja poglądów na naturę barw, Współczesne wątki historii pojęcia siły, Narodziny idei struktury chemicznej, Chemia w XVIII w. przed Lavoisierem, Historia odkrycia chlorowców, Zagadnienia, metralogii w XVIII w., Elektromagnetyczne oddzielanie izotopów i jego zastosowanie, Mikroskopia elektronowa i dyfrakcja.*

Z dziedziny astronomii: *Astronomia we Francji w XVII w., Problem planety Kaid, Pochodzenie i rozwój średniowiecznej rachuby czasu.*

Z dziedziny medycyny: *Uwagi o „okresie arabskim“ w historii medycyny, Budynki szpitalne na przestrzeni wieków, Medycyna babilońska, Opieka społeczna i lekarska za faraonów, Historia nauki o pasożytach, Théodode Schwann i początki medycyny naukowej, Struktura medycyny chińskiej.*

Z dziedziny techniki: *Technika i energia na przestrzeni wieków, Umysł i cywilizacja techniczna w średniowieczu, Współzależność między nauką scholastyczną i techniką użytkową, Maszyny myślące.*

Z dziedziny nauk o Ziemi: *Mapy geograficzne i ich historia, Narodziny krystalografii we Francji w XVIII w., Geologia w połowie XVII w.*

Zagadnień ogólnych dotyczą broszury: *Aktualność historii nauki, Od Kartezjusza do Newtona przez szkołę angielską, Uczni w Arcueil i nauka XIX w., W zaraniu metody doświadczalnej: prawo swobodnego spadania i krążenia krwi, Nauka w starożytnych Indiach, Nauka europejska w Trybunale astronomicznym w Pekinie (XVII—XIX w.), Naturalista Sir Hans Sloane i wymiany naukowe między Francją a Anglią, Następstwa odkrycia Ameryki przez Kolumba, Znaczenie sztucznych satelitów dla nauki.*

Niektóre wreszcie broszury zajmują się wielkimi uczonymi: *Leonardo da Vinci, człowiek nauki, Leonardo da Vinci, anatom i fizjolog, Galileusz i rewolucja naukowa XVII w., Galileusz wobec krytyki potomności, Arystoteles jako biolog, Réaumur i analiza zjawisk instynktowych, Wielki humanista William Harvey i odkrycie krążenia krwi, Łobaczewski, wielki matematyk rosyjski, jego życie i dzieło.*

Na specjalne wyróżnienie zasługuje odczyt zatytułowany *Technika i energia na przestrzeni wieków*², w którym prof. R. J. Forbes daje bardzo ciekawy przegląd historyczny wykorzystania źródeł energii, jako istotnego i podstawowego czynnika technicznego, poczynając od siły mięśni ludzkich i zwierząt pociagowych aż do energii jądrowej i słonecznej.

Warto również wymienić interesujące studium Guy Beaujouana *Współzależność między nauką scholastyczną a techniką użytkową*³, w którym autor dowodzi, że człowiek średniowieczny również przyczynił się do rozwoju nauki i techniki i nie można traktować go jako ascety, pochłoniętego wyłącznie sprawą zbawienia swej duszy.

² *La technique et l'énergie au cours des siècles.*

³ *L'interdépendance entre la science scolastique et les techniques utilitaires (XII—XIV siècles).*

Prof. H. Freudenthal snuje interesujące rozważania o możliwościach skonstruowania „maszyn myślących“⁴, dochodząc zresztą do wniosku negatywnego.

W cytowanym już odczycie *Aktualność historii nauki* wygłasza G. Bachelard taki pogląd: „...jednym z zadań historii nauki jest przeniesienie wiedzy z jednego pokolenia na drugie, ukształtowanie ducha naukowego i głębokie wszczępienie myśli naukowej w psychikę ludzką... Historyk nauki, krocząc poprzez mroczną przeszłość, powinien dopomóc umysłom ludzkim do zrozumienia głęboko humanistycznych wartości współczesnej nauki“.

Można powiedzieć, że działalność Pałacu Wynalazków przyczynia się właśnie do wykonania takiego zadania.

Wiktor Orłowski

JESZCZE O KSIĄŻCE R. BUGAJA O SĘDZIWOJU

W poprzednim nrze „Kwartalnika“ ukazała się bardzo przychylna recenzja dra A. Czubyńskiego z książki Romana Bugaja *W poszukiwaniu kamienia filozoficznego*. Inne zupełnie oświetlenie tej pracy daje prof. W. Hubicki w obszernej recenzji zatytułowanej *Nieporozumienie*, zamieszczonej w nrze 7/1958 „Problemów“.

Recenzent wykazuje, że autor książki o Sędziwoju popełnił w niej wiele błędów i nieścisłości. Są to omyłki w tłumaczeniu tekstów łacińskich i niemieckich, przekreślenia imion, nazwisk i nazw miejscowości, nieścisłości w wiadomościach z historii chemii, a nadę wszystko niedostateczna i powierzchowna krytyka źródeł oraz ich błędna interpretacja, co doprowadziło do spaczenia obrazu najśłynniejszego z polskich alchemików. Recenzent sądzi też, że „...autor po prostu przemocą stara się zrobić z Sędziwoja wielkiego uczonego, nie mając ku temu wystarczających dowodów“.

Za konkluzję recenzji można uważać zdanie: „Autor podkreśla wielokrotnie, że czytelnik biorąc jego książkę do ręki ma do czynienia z pracą naukową — rezultatem żmudnych i kilkunastoletnich badań. W książce tej rzeczywiście widzimy wszystkie atrybuty prac naukowych: cytaty, krytykę „źródeł“, odsyłacze do literatury. Ale dzieła tego pod żadnym pozorem nie można podciągnąć pod miano pracy naukowej, gdyż od takiej wymaga się sprawdzonych wiadomości i rzetelnych źródeł“.

E. O.

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Franz Heindrichs, *Der Weg aus der Treitmühle — Ein Abriss der Geschichte der Technik der Neueren Zeit*. II wyd. V. D. I. — Verlag, Düsseldorf 1958, s. 248, tabl. 16.

Historia techniki jest nieodłącznym elementem historii powszechnej — tak by można ująć krótko sens motto, którym F. Heindrichs opatruje swą książ-

⁴ *Machines pensantes*.